

ارزیابی کارگاه‌های آموزشی سرای اهل قلم در بیست و یکمین نمایشگاه بین‌المللی کتاب تهران

چکیده

کارگاه‌های آموزشی دوره‌هایی هستند که معمولاً با هدف‌های مشخص و از پیش تعیین‌شده برای ایجاد مهارت‌هایی در افراد طراحی می‌شوند. ارزیابی کارگاه‌ها از دیدگاه شرکت‌کنندگان و بررسی میزان رضایت‌مندی آنها می‌تواند به برگزارکنندگان کارگاه‌ها دیدگاه بهتری دربارهٔ نقاط قوت و ضعف کار و در نتیجه ارتقای کیفیت آنها در زمان‌ها و مکان‌های دیگر ارائه کند. در این مطالعه با استفاده از روش پیمایشی توصیفی و ابزار پرسشنامه، کارگاه‌های سرای اهل قلم بیست و یکمین نمایشگاه بین‌المللی کتاب تهران که از سوی خانه کتاب، انجمن کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران و اتحادیه انجمن‌های علمی - دانشجویی کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران (ادکا) برگزار گردید، بررسی شده است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که بیشتر شرکت‌کنندگان را زنان تشکیل داده‌اند و بیشتر افراد حاضر در کارگاه‌ها دانشجوی یا فارغ‌التحصیل مقطع کارشناسی هستند. نحوهٔ اطلاع‌رسانی از کارگاه اغلب از طریق دوستان صورت گرفته است و شرکت‌کنندگان از نحوهٔ اطلاع‌رسانی و برگزاری کارگاه، موضوع تدریس‌شده و نحوهٔ تدریس رضایت بیشتری داشته‌اند. به‌طور کلی ارزیابی کارگاه‌ها نشان داد که شرکت‌کنندگان از برگزاری کارگاه‌ها رضایت داشته‌اند. اما با توجه به میانگین پایین در برخی از موارد، که مهم‌ترین آنها به‌دلیل کیفیت پایین محل برگزاری، به‌علت آلودگی صدا و نور ضعیف محیط بوده، برنامه‌ریزی برای رفع این مسائل در کارگاه‌های آتی و اختصاص مکان مناسب‌تر برای برگزاری آنها ضروری است.

کلیدواژه‌ها: کارگاه‌های آموزش، نمایشگاه بین‌المللی کتاب تهران، ارزیابی کارگاه‌ها آموزش

● محدثه دخت عصمت^۱

کارشناس علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی و عضو کمیته پژوهش ادکا

● رشا اطلسی^۲

کارشناس علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی و عضو کمیته پژوهش ادکا

یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که بیشتر شرکت‌کنندگان را زنان تشکیل داده‌اند و بیشتر افراد حاضر در کارگاه‌ها دانشجویان یا فارغ‌التحصیل مقطع کارشناسی هستند

مقدمه

واژه کارگاه معانی متفاوتی دارد. در معنای کلی یک کارگاه مجموعه‌ای است سازمان‌یافته که فرصت‌هایی را برای یادگیری از طریق تفکر، عمل، بحث و تبادل نظر برای افراد فراهم می‌سازد (بروان و آتکینز، ۱۹۹۸، ص ۲۲۲). کارگاه‌های آموزشی نیز دوره‌های خاصی هستند که معمولاً با هدف‌های مشخص و از پیش تعیین‌شده برای ایجاد مهارت‌هایی در افراد طراحی می‌شوند (میری، ۱۳۷۶، ص ۵۲۳). در کارگاه که معمولاً طی چند ساعت تا چند روز برگزار می‌شود، افرادی که دارای تخصص‌های مختلف هستند و در زمینه‌های مختلف کار می‌کنند، در کنار یکدیگر قرار می‌گیرند و در آن از کارشناسان، مشاوران و سخنرانان برای راهنمایی

گروه استفاده می‌شود. فایده این نوع برنامه‌های کوتاه‌مدت این است که عملاً موجب خودکفایی افراد می‌شود (صباغیان و میرمعینی، ۱۳۸۳، ص ۳). آیات و مجیا (۱۳۶۹) معتقدند که کارگاه آموزشی در معنای خاص خود به روش خاص آموزشی اطلاق می‌شود که در آن تدریس رسمی دانشگاهی و ارائه اطلاعات به حداقل می‌رسد و بر یادگیری فعال شرکت‌کنندگان تأکید دارد.

دو سال است که در نمایشگاه بین‌المللی کتاب تهران کارگاه‌های آموزشی از سوی کتابداران برگزار می‌شود. این نمایشگاه محلی برای بازرگانی کتاب و تبادل افکار و تجارب مربوط به صنعت نشر و اطلاعات است و هدف آن ایجاد فضایی مناسب برای آشنایی با آراء، افکار و جنبه‌های گوناگون دستاوردهای فرهنگی کشورهای مختلف، ایجاد علاقه به کتاب و کتابخوانی، فراهم‌سازی عرصه سالم برای رقابت ناشران داخلی و بین‌المللی، و آگاه کردن محققان و مراکز تحقیقاتی از تازه‌های نشر است و ناشران داخلی و بین‌المللی، توزیع‌کنندگان کتاب، دست‌اندرکاران صنایع چاپ و نشر، تجهیزات کتابخانه‌ای و خدمات اطلاع‌رسانی، مؤسسات تحقیقاتی، چهره‌های ادبی، صاحب‌نظران بازار کتاب، و بنگاه‌های ادبی در آن شرکت دارند. علاوه بر برپایی غرفه و عرضه انتشارات داخلی و بین‌المللی در

کارگاه‌های آموزشی دوره‌هایی هستند که معمولاً با هدف‌های مشخص و از پیش تعیین‌شده برای ایجاد مهارت‌هایی در افراد طراحی می‌شوند

کارگاه‌های آموزشی
نمایشگاه کتاب فرصت
حضور متخصصان
رشته کتابداری و سایر
کارشناسان، از مکان‌ها
و شهرهای مختلف در
نمایشگاه را فراهم می‌کند

نمایشگاه، فعالیت‌های جنبی نیز یکی از بخش‌های این نمایشگاه است. این فعالیت‌ها شامل برگزاری سمینار، همایش، میزگرد، کارگاه و برنامه‌های فرهنگی مختلف دیگر برای گروه‌های سنی و سطوح علمی مختلف است (کهن، ۱۳۸۷). از آنجاکه در این نمایشگاه افراد از نقاط مختلف با تخصص‌های مختلف حضور می‌یابند، برگزاری چنین کارگاه‌های آموزشی در آن به تبادل نظر، آشنایی با متخصصان و صاحب‌نظران مختلف و آگاهی از مباحث روزآمد و کاربردی در زمینه‌های مختلف نشر، فناوری اطلاعات، کتابداری و اطلاع‌رسانی و آموزش منجر می‌شود. اولین دوره این کارگاه‌ها در سال ۱۳۸۶ (بیستمین نمایشگاه بین‌المللی کتاب تهران) با همکاری خانه کتاب و انجمن کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران از اولین تا آخرین روز در سرای اهل قلم برگزار شد. دومین دوره نیز به همین روال در بیست‌ویکمین نمایشگاه بین‌المللی کتاب تهران برگزار شد، با این تفاوت که علاوه بر دو نهاد یادشده، اتحادیه انجمن‌های علمی - دانشجویی کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران (ادکا) نیز در برگزاری این کارگاه‌ها مشارکت داشتند. این کارگاه‌ها با موضوع‌های وبلاگ‌نویسی، مارک ایران، ترجمه، مبانی نقد کتاب، پادکست، مقاله‌نویسی به زبان انگلیسی، شابک و شابم، وب ۲، اقتصاد نشر، مقدمات خبرنگاری و آر. اس. اس برگزار شد. پژوهشگران این مقاله قصد دارند به ارزیابی این کارگاه‌ها از نظر کیفیت اطلاع‌رسانی، نحوه برگزاری، شیوه تدریس و موضوعات برگزارشده و رضایت کلی از نظر شرکت‌کنندگان در کارگاه‌ها بپردازند.

بیان مسئله

کارگاه‌های آموزشی نمایشگاه کتاب فرصت حضور متخصصان رشته کتابداری و سایر کارشناسان، از مکان‌ها و شهرهای مختلف در نمایشگاه را فراهم می‌کند. علاوه بر آن در این کارگاه‌ها سعی می‌شود که مهم‌ترین، کاربردی‌ترین و روزآمدترین موضوعات ارائه شود. بنابراین برگزاری این کارگاه‌ها با کیفیت بالاتر و موضوعات مفیدتر به عملکرد بهتر و بازده مناسب‌تری منجر خواهد شد. بررسی کیفیت برگزاری و اجرای کارگاه‌ها به منظور آگاهی از نقاط قوت و ضعف و بازخورد شرکت‌کنندگان و در نتیجه برنامه‌ریزی، پی‌گیری و تصمیم‌گیری بهتر برای تقویت جنبه‌های مثبت و رفع کاستی‌ها اهمیت خاصی دارد. به نظر می‌رسد که اجرای پژوهش و نظرسنجی از

شرکت‌کنندگان در این کارگاه‌ها، مطالب موردنیاز و نیازهای آموزشی را مشخص می‌کند. از این‌رو امسال برای نخستین بار تصمیم به ارزیابی این کارگاه‌ها از دیدگاه شرکت‌کنندگان گرفته شد.

پرسش‌های اساسی

۱. آگاهی شرکت‌کنندگان از برگزاری کارگاه‌ها چگونه بوده است؟
۲. شیوه اطلاع‌رسانی و نحوه برگزاری کارگاه‌ها چگونه بوده است؟
۳. اهمیت و ضرورت موضوع تدریس‌شده تا چه اندازه است؟
۴. شیوه و کیفیت تدریس مدرسان کارگاه‌ها چگونه است؟
۵. رضایت‌مندی کلی حاضران از کارگاه‌ها چگونه بوده است؟

ضرورت پژوهش

- آگاهی از نحوه عملکرد خانه کتاب، انجمن کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران و ادکا در برگزاری این کارگاه‌ها؛
- آگاهی از نقاط قوت و ضعف کارگاه‌ها و سعی در بهبود آنها؛
- آگاهی از کیفیت اطلاع‌رسانی و جبران کمبودها درباره آن؛
- آگاهی از نحوه برگزاری کمی و کیفی کارگاه‌ها و رضایت شرکت‌کنندگان آنها و سعی در رفع موانع موجود در این راستا؛
- آگاهی از شیوه تدریس و عملکرد مدرسان کارگاه‌ها که می‌تواند چشم‌اندازی برای تعیین مدرسان کارگاه‌های بعدی باشد؛
- آگاهی از رضایت شرکت‌کنندگان از موضوعات تدریس‌شده در کارگاه‌ها و انطباق موضوعات با نیازهای اطلاعاتی آنها که می‌تواند برای موضوعات کارگاه‌های بعدی راهگشا باشد؛
- اتخاذ تصمیم‌های مناسب‌تر برای برنامه‌ریزی، تصمیم‌گیری، بودجه‌بندی و گسترش فعالیت‌های این کارگاه‌ها در نمایشگاه‌های آینده و سایر کارگاه‌های برگزارشده در زمان‌ها و مکان‌های مختلف و ارتقای کیفیت و کمیت اینگونه کارگاه‌ها.

پیشینه پژوهش

الف) در ایران

اولین دوره آموزش کارگاهی به‌صورت علمی را وزارت فرهنگ و آموزش عالی در ۱۳۶۹ طرح‌ریزی و اجرا کرد. در آن زمان معاونت آموزشی وقت طرح ۱۶ کارگاه آموزشی متفاوت را برای اجرا در دانشگاه‌های سراسر کشور تهیه کرد. این کارگاه‌ها درباره موضوعاتی مانند روش تدریس، فن‌شناسی آموزشی، روش تحقیق، روش ترجمه، اصول یادگیری، اصول ارزشیابی، پیشرفت تحصیلی، مدیریت آموزش عالی و نظارت و ارزشیابی آموزش عالی و برنامه‌ریزی بود. از سال ۱۳۷۹ تاکنون نیز مؤسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی به‌طور جدی برگزاری و اجرای کارگاه‌های آموزشی را پی‌گیری می‌کند، به‌نحوی که در سال ۱۳۸۰ حدود ۵ هزار نفر از اعضای هیئت علمی در این کارگاه‌ها شرکت کردند. از جمله کارگاه‌های برگزارشده در این سال‌ها می‌توان به کارگاه «روش‌ها و فنون تدریس»، «روش تحقیق و پژوهش» و «فناوری اطلاعات» اشاره کرد (صباغیان و میرمعینی، ۱۳۸۳، ص ۴). در رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی پژوهش‌های بسیار اندکی در زمینه ارزیابی کارگاه‌ها صورت گرفته است. درباره پژوهش‌های صورت‌گرفته در ارزیابی و بررسی کارگاه‌های آموزشی برگزارشده در زمینه‌های مختلف در کشورمان می‌توان به موارد زیر اشاره کرد.

- صباغیان و میرمعینی (۱۳۸۳) در مقاله «اثربخشی کارگاه‌های آموزشی: مطالعه موردی» میزان اثربخشی کارگاه‌های آموزشی برگزارشده در دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی و دانشگاه شهید بهشتی را ارزیابی کردند.

نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که این کارگاه‌ها در افزایش انگیزش شغلی اعضای هیئت علمی، افزایش مهارت‌های پژوهشی، ایجاد فرصت‌های برابر یادگیری برای مدرسان و یادگیری مشارکتی و گروهی، مشارکت‌دادن دانشجویان در مباحث و تصمیم‌گیری کلاسی از سوی مدرسان و همچنین بهره‌گیری از فناوری آموزشی در کلاس تأثیر مثبت داشته‌اند.

- مجیدی و همکارانش (۱۳۸۵) نگرش اعضای پایگاه تحقیقات جمعیتی دانشگاه علوم پزشکی اراک را نسبت به سه کارگاه «مهارت‌های ارتباطی»، «کار گروهی» و «پرورش خلاقیت» بررسی کردند. نتایج پژوهش نشان داد که اکثریت اعضا با گذراندن کارگاه‌های ذکرشده توان برقراری ارتباط بهتر با دوستان (۱۰۰ درصد)، قابلیت انجام کارگروهی (۹۳٫۸ درصد) و انجام امور بدیع و خلاقانه (۸۷٫۵ درصد) را پیدا کردند. طبق مشاهدات عینی، در امور روزمره و همچنین در مراسم و مناسبت‌های مختلف نحوه تعامل و برقراری ارتباط ایشان با یکدیگر و با سایرین (دوستان و خانواده) و همچنین انجام اموری که به نوآوری و خلاقیت و کار دسته‌جمعی نیاز دارد، تفاوت‌های شگرفی دیده شد.

سهیلی و دیگران (۱۳۸۱) به بررسی تأثیر کارگاه‌های آموزشی برگزارشده در مرکز مطالعات و توسعه آموزش دانشگاه علوم پزشکی تهران از ۱۳۷۴ تا ۱۳۸۰ پرداختند. براساس این پژوهش بیش از ۵۰ درصد استادان، کارگاه «فرآیند آموزش» را که کارگاهی پنج‌روزه و متشکل از سه بخش طرح درس، شیوه‌ها و فنون تدریس و ارزشیابی دانشجویان، در فعالیت‌های آموزشی خود مؤثر دانسته و پس از آن کارگاه «ارزشیابی و استانداردسازی سؤالات امتحانی و طرح درس» می‌باشد. بیشترین نیاز به گذراندن کارگاه‌های آموزشی، به تفکیک دانشکده‌ها، مربوط به کارگاه «فرآیند آموزش در علوم پزشکی»، «طرح درس ارزشیابی و استانداردسازی سؤالات امتحانی»، «کامپیوتر» و «زبان انگلیسی» بوده است. نتیجه این پژوهش این بود که یادگیری در بزرگسالان تحت تأثیر نیاز فرد به آموختن است و اعضای هیئت علمی مورد بررسی، شرکت در کارگاه و دوره‌های آموزشی متناسب با نیاز را گام مناسبی برای ارتقای توان آموزشی خود و کیفیت آموزش در دانشگاه می‌دانستند.

- مهری پریخ (۱۳۸۴) در پژوهش «سنجش اثربخشی کارگاه‌های آموزشی مهارت‌های سواد اطلاعاتی» پژوهشی تجربی با همکاری ۳۳ نفر از دانشجویان تحصیلات تکمیلی در رشته‌های علوم انسانی دانشگاه فردوسی مشهد که با روش نمونه‌گیری طبقه‌ای و براساس جدول نمونه‌گیری کوهن انتخاب شده بودند، انجام داد. نتایج پژوهش نشان داد که به‌طور تقریبی تمام دانشجویان به مهارت‌های سواد اطلاعاتی نیاز دارند و تفاوت معناداری بین مهارت‌های سواد اطلاعاتی آنان قبل از شرکت در کارگاه و بعد از آن دیده شد.

موسوی‌نسب (۲۰۰۱) در پژوهش «بررسی نگرش اساتید شرکت‌کننده در سه کارگاه آموزشی در مرکز توسعه آموزش پزشکی شیراز، ۱۳۷۲-۱۳۷۵» به ارزیابی کارگاه‌های آموزشی و افزایش کیفیت آنها از طریق برطرف کردن نقاط ضعف و تقویت جنبه‌های مثبت پرداخت. براساس نتایج پژوهش تعداد زیادی از شرکت‌کنندگان کمبود وقت را دلیل اصلی عدم کاربرد دانش بدست‌آمده از کارگاه‌ها و ۶۶ نفر تأثیر کارگاه‌ها را بر بهبود روش‌های آموزشی مؤثر دانسته بودند. در کل این پژوهش نشان داد که کارگاه‌ها تأثیر مثبتی بر شرکت‌کنندگان داشته‌اند.

ب) در خارج از ایران

در پژوهش و گزارش‌های خارجی زیر نیز برگزاری کارگاه‌ها نتایج موفق‌تری دربرداشته است.

- بنت^۳ (۲۰۰۶) در گزارشی از بررسی مدیران شرکت‌کننده در کارگاه سی. آی. سی / ان. آی. تی. ال. ایی^۴ شیکاگو با موضوع انتقال کتابخانه دانشکده در سپتامبر ۲۰۰۵ اشاره کرد که بررسی، سطوح بالایی از موفقیت را نشان داد.

- در گزارش ارزیابی سری کارگاه‌های «ای. ریت»^۵ (۲۰۰۷) که ۱۶ کارگاه در دو نوبت نوامبر ۲۰۰۶ و ژانویه ۲۰۰۷ برگزار شد، «اوهایو ای‌تک» به‌همراه کتابخانه ایالتی اوهایو، گردهم‌آمدند و این کارگاه‌ها را در پایگاه‌های شبکه‌ای کتابخانه منطقه‌ای اوهایو به‌منظور حمایت از مشارکت کتابداران اوهایو در برنامه ائتلافی ایریت برگزار

کردند. ارزیابی و بررسی این کارگاه‌ها از دیدگاه شرکت‌کنندگان از طریق چند پرسش انجام شد و نتایج این بررسی حاکی از تأثیر چشمگیر این کارگاه‌ها و رضایت شرکت‌کنندگان بوده است. ۱۰۰ درصد شرکت‌کنندگان با برگزاری کارگاه‌ها موافق یا بسیار موافق بوده‌اند و اعتقاد داشته‌اند که کارگاه‌ها انتظارات آنها را برآورده کرده و به آنها در آمادگی برای برنامه‌ای. ریت کمک کرده است. ۹۴ درصد از شرکت‌کنندگان با مواد کارگاه‌ها موافق یا خیلی موافق بودند و دستاوردهای آنها به موضوع موردنظر مناسب و مرتبط بود. پاسخ‌دهندگان موافق یا بسیار موافق بودند که مدرس از مواد موضوع آگاهی کافی داشته و ارتباط به‌وضوح و به‌طور مؤثر برقرار شد.

کینگ^۲ (۲۰۰۳) در بررسی «کارگاه آموزشی بهبود نتیجه جست‌وجو، دانش، مهارت‌ها و رفتارهای اطلاع‌یابی متخصصان بالینی بیمارستان: بررسی کنترل‌شده تصادفی» از طریق آزمایش کنترل‌شده تصادفی گروهی از پزشکان در هنگ‌کنگ را بررسی کرد. اهداف پژوهش این بود که آیا اگر سه ساعت متخصصان بالینی در کارگاه تحت آموزش قرار گیرند، تفاوتی در نتیجه جست‌وجو، دانش، مهارت‌ها و رفتارهای اطلاع‌یابی، فرمول‌بندی سؤالات بالینی آنها با کسانی که تحت آموزش قرار نگرفته‌اند، ایجاد می‌شود. نتایج این بررسی نشان داد که کارگاه مهارت‌های جست‌وجوی مبتنی بر مدرک، دانش، اطمینان، فرمول‌بندی سؤالات و دستیابی به اطلاعات موردنظر را در آنان به میزان قابل توجهی بهبود بخشیده است.

– در گزارش «کارگاه ۲۰۰۲ بوتسوانا»^۳ با موضوع آموزش گرافیک کامپیوتری^۴ که کونینگهام^۵ (۲۰۰۷) انجام داد، موفقیت‌هایی از برگزاری کارگاه حاصل شد. کارگاه بوتسوانا با موضوع آموزش گرافیک کامپیوتری بیست‌وچهارم تا بیست‌وهشتم ژوئن ۲۰۰۲ در دانشگاه بوتسوانا برگزار شد و ۱۷ نفر از پنج کشور در آن شرکت کردند. هدف این کارگاه که ارائه مفاهیم اساسی و پایه درباره گرافیک کامپیوتری به شرکت‌کنندگان بود، نظرسنجی پس از برگزاری آن نشان داد که این کارگاه مناسب و پرفایده بود. در کل این کارگاه موفقیت بسیار خوبی کسب کرد و زمینه‌های رشد و پیشرفت در آشنایی و کاربرد گرافیک کامپیوتری در آفریقای جنوبی را فراهم کرد.

روش پژوهش و جامعه آماری

روش پژوهش در این مقاله پیمایشی و از نوع توصیفی است. جامعه آماری شرکت‌کنندگان در کارگاه‌های برگزار شده

با توجه به تعدد دانشگاه‌ها، برای این مورد از پژوهش گزینه‌های خاصی در نظر گرفته نشد. اما بررسی پرسشنامه‌ها نشان داد که تقریباً از تمام دانشگاه‌هایی (دانشگاه‌های دولتی، پیام‌نور و آزاد اسلامی) که در تهران گروه کتابداری دارند، در این کارگاه‌ها حضور داشته‌اند. مواردی نیز از شهرستان‌ها دیده شد.

۱-۳. دانشگاه محل تحصیل

با توجه به تعدد دانشگاه‌ها، برای این مورد از پژوهش گزینه‌های خاصی در نظر گرفته نشد. اما بررسی پرسشنامه‌ها نشان داد که تقریباً از تمام دانشگاه‌هایی (دانشگاه‌های دولتی، پیام‌نور و آزاد اسلامی) که در تهران گروه کتابداری دارند، در این کارگاه‌ها حضور داشته‌اند. مواردی نیز از شهرستان‌ها دیده شد.

۱-۴. نحوه آگاهی از برگزاری کارگاه

با توجه به اینکه این کارگاه‌ها با همکاری سه تشکل خانۀ کتاب، انجمن کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران و اتحادیه انجمن‌های علمی - دانشجویی کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران (ادکا) برگزار گردید، پیش‌بینی شد که علاوه بر این موارد، حاضران در کارگاه‌ها، از طریق محمل‌های اطلاع‌رسانی رایج در رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی (وبلاگ‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی، گروه بحث الکترونیکی دانشگاه فردوسی مشهد، دوستان خود و حضور در نمایشگاه از برگزاری کارگاه‌ها مطلع شده باشند. علاوه بر اینها، حاضران از طریق موارد دیگری از قبیل همایش ماهانۀ انجمن کتابداری و اطلاع‌رسانی، دیدن اطلاعیه‌ها در تابلوی اعلانات دانشگاه‌ها و ... از کارگاه‌ها مطلع شده‌اند.

شایان ذکر است که بررسی پرسشنامه‌ها نشان داد، بیشتر افرادی که گزینه حضور در نمایشگاه (در نمایشگاه از برگزاری کارگاه‌ها مطلع شده‌اند) را انتخاب کرده‌اند، از رشته‌ای غیر از کتابداری و اطلاع‌رسانی می‌باشند که نشان‌دهندۀ این است که اطلاع‌رسانی در نمایشگاه عامل مؤثری برای جذب افراد رشته‌های مختلف در این کارگاه‌ها شده است. داده‌ها نشان می‌دهد که ۱۷/۶ درصد افراد از طریق وبسایت انجمن، ۱۴ درصد از طریق وبلاگ‌ها، ۲/۲ درصد از طریق گروه بحث مشهد، ۳۷/۵ درصد از طریق دوستان خود، ۶/۶ درصد از طریق ادکا، ۲/۲ درصد از طریق خانۀ کتاب، ۱۸/۱ درصد از طریق حضور در نمایشگاه و ۸/۸ درصد به طرق دیگر از برگزاری کارگاه‌ها مطلع شده‌اند. یافته‌ها نشان می‌دهد که بیشتر حاضران از طریق دوستان خود از برگزاری کارگاه‌ها مطلع شده‌اند.

۲. بخش ارزیابی کارگاه‌ها

این کارگاه از چهار جنبۀ شیوۀ اطلاع‌رسانی و نحوه برگزاری، موضوع تدریس‌شده، مدرس کارگاه و رضایت‌مندی کلی از دید حاضران ارزیابی شد.

۲-۱. شیوۀ اطلاع‌رسانی و نحوه برگزاری کارگاه

با توجه به اینکه مخاطبان اصلی یک کارگاه آموزشی فراگیران و شرکت‌کنندگان آن می‌باشند، لذا اطلاع‌رسانی مناسب و جامع، زمینۀ مناسبی را برای حضور افراد در این کارگاه‌ها فراهم می‌کند. پس از جذب افراد به این کارگاه‌ها این بار نحوه برگزاری آنها تأثیر بهینه‌ای در یادگیری مخاطبان آن خواهد داشت. کیفیت محل برگزاری، امکانات آموزشی و کیفیت

اسلاید از جمله این موارد هستند که علاوه بر مخاطبان، در کیفیت و روش تدریس معلم تأثیرگذار خواهند بود.

جدول ۱. اطلاع‌رسانی و نحوه برگزاری کارگاه

اطلاع‌رسانی و نحوه برگزاری	بسیار خوب	خوب	متوسط	ضعیف	بسیار ضعیف	بی‌پاسخ	میانگین
نحوه اطلاع‌رسانی برای برگزاری کارگاه	۳۲ (۲۳/۵)	۶۲ (۴۵/۶)	۲۵ (۱۸/۴)	۱۰ (۷/۴)	۳ (۲/۲)	۴ (۲/۹)	۳/۸۳
کیفیت محل برگزاری و امکانات آموزشی (رایانه، پروژکتور، نور، فضا و ...)	۱۱ (۸/۱)	۵۸ (۴۲/۶)	۴۰ (۲۹/۴)	۲۲ (۱۶/۲)	۳ (۲/۲)	۲ (۱/۵)	۳/۳۸
کیفیت اسلاید (خوانایی و میزان متن مورد استفاده در اسلاید)	۲۸ (۲۰/۶)	۶۲ (۴۵/۶)	۱۸ (۱۳/۲)	۱۲ (۸/۸)	۴ (۲/۹)	۱۲ (۸/۸)	۳/۷۹
میانگین کل: ۳/۶۶							

بیشترین رضایت از نحوه اطلاع‌رسانی برای برگزاری و کمترین آن از کیفیت محل برگزاری کارگاه بود که آلودگی صوتی حاکم در نمایشگاه دلیل اصلی آن بود

داده‌های جدول نشان می‌دهد که میانگین ۳٫۶۶ و بیشتر از حد متوسط است، یعنی مخاطبان این کارگاه از اطلاع‌رسانی و نحوه برگزاری رضایت دارند. بیشترین رضایت از نحوه اطلاع‌رسانی برای برگزاری و کمترین آن از کیفیت محل برگزاری کارگاه بود که آلودگی صوتی حاکم در نمایشگاه دلیل اصلی آن بود.

۲-۲. موضوع تدریس شده

یکی از دلایل حضور افراد و جذب آنها به کارگاه‌های آموزشی موضوع تدریس در این کارگاه‌هاست. فراگیران اغلب به دلیل اهمیت و ضرورت موضوع تدریس، در کارگاه‌ها شرکت می‌کنند. آنها می‌خواهند که آگاهی خود را درباره موضوع مورد نظر افزایش دهند تا از این طریق نیازهای اطلاعاتی خود را مرتفع سازند. در این میان نبودن موضوع و همگامی آن با پیشرفت‌های روز و نیازهای اطلاعاتی خود افراد بسیار مهم است.

جدول ۲. موضوع تدریس شده

موضوع تدریس شده	بسیار خوب	خوب	متوسط	ضعیف	بسیار ضعیف	بی‌پاسخ	میانگین
اهمیت و ضرورت موضوع تدریس شده	۷۳ (۵۳/۷)	۵۶ (۴۱/۲)	۴ (۲/۹)	۰	۰	۳ (۲/۲)	۴/۵۱
نبودن موضوع تدریس شده	۵۷ (۴۱/۹)	۶۳ (۴۶/۳)	۱۲ (۸/۸)	۱ (۰/۷)	۰	۳ (۲/۲)	۴/۳۲
میزان ارتباط موارد تدریس شده با نیازهای اطلاعاتی خود	۳۲ (۲۳/۵)	۷۸ (۵۷/۴)	۲۰ (۱۴/۷)	۳ (۲/۲)	۳ (۲/۲)	۰	۴/۰۴
میزان آگاهی درباره موضوع مطرح شده قبل از شرکت در کارگاه	۵ (۳/۷)	۲۶ (۱۹/۱)	۵۴ (۳۹/۷)	۳۹ (۲۸/۷)	۱۱ (۸/۱)	۱ (۰/۷)	۲/۸۱
میزان افزایش مهارت‌های خود را نسبت به قبل از کارگاه چگونه ارزیابی می‌کنید	۲۱ (۱۵/۴)	۸۳ (۶۱)	۲۷ (۱۹/۹)	۲ (۱/۵)	۰	۳ (۲/۲)	۳/۹۲

میانگین کل: ۳/۹۲

میانگین حاصل از داده‌های جدول ۲ درخصوص موضوع تدریس شده نشان می‌دهد که فراگیران کارگاه‌ها از موضوعات تدریس شده در کارگاه‌ها رضایت دارند. بیشترین رضایت در اهمیت موضوع تدریس شده بود که حتی موارد ضعیف و بسیار ضعیف دیده نشد. همچنین یافته‌ها نشان می‌دهد که این موضوع‌ها نو و همگام با نیازهای اطلاعاتی فراگیران است. درضمن مقایسه بین میزان آگاهی درباره موضوع قبل از کارگاه و بعد از آن حاکی از آن است که این کارگاه‌ها تأثیر بسزایی در میزان افزایش مهارت‌ها و سواد اطلاعاتی فراگیران داشته است.

۳-۲. ارزیابی مدرس

پس از عوامل مؤثر در برگزاری کارگاه‌ها که قبلاً بیان شد، مهم‌ترین عامل در موفقیت یک کارگاه، مدرس آن است که میزان تسلط مدرس به موضوع می‌تواند عامل مهمی برای درک و فهم موضوع برای فراگیر باشد. شیوایی بیان و لحن مدرس، ایجاد تعامل بین فراگیران و مدرس از طریق پرسش و پاسخ و کیفیت پاسخ‌گویی به سؤالات و ... از عوامل بسیار مهم برای جلوگیری از به‌وجود آمدن احتمالی یکنواختی و کسالت در کارگاه هستند. مدیریت زمان که باعث می‌شود که مدرس مباحث موردنیاز را در مدت‌زمان مشخص به بهترین شکل بازگو کند. طبقه‌بندی منطقی مطالب از سوی مدرس که باعث می‌شود فراگیران به راحتی ارتباط بین مطالب مطرح شده را درک کنند و سرانجام گاهی اوقات در حین کارگاه ممکن است به‌دلیلی برای مدتی ارتباط فراگیر از کارگاه قطع شود، از این رو جمع‌بندی درست مطالب باعث می‌شود که خلأ احتمالی بوجودآمده پر شود.

جدول ۳. نحوه تدریس مدرس

میانگین	بی پاسخ	بسیار ضعیف	ضعیف	متوسط	خوب	بسیار خوب	مدرس
۴/۴۳	۲ (۱/۵)	۰	۱ (۰/۷)	۷ (۵/۱)	۵۹ (۴۳/۴)	۶۷ (۴۹/۳)	میزان تسلط مدرس به محتوای موضوع تدریس شده
۴/۴۱	۱ (۰/۷)	۰	۱ (۰/۷)	۱۳ (۹/۶)	۵۰ (۳۶/۸)	۷۱ (۵۲/۲)	شیوایی بیان و لحن مدرس
۴/۱۱	۲ (۱/۵)	۱ (۰/۷)	۱ (۰/۷)	۲۲ (۱۶/۲)	۶۸ (۵۰)	۴۲ (۳۰/۹)	مدیریت زمان
۴/۳۳	۱۰ (۷/۴)	۰	۱ (۰/۷)	۸ (۵/۹)	۶۵ (۴۷/۸)	۵۲ (۳۸/۲)	کیفیت پاسخ‌گویی به پرسش‌های مخاطبان
۴/۲۳	۶ (۴/۴)	۰	۳ (۲/۲)	۱۰ (۷/۴)	۷۰ (۵۱/۵)	۴۷ (۳۴/۶)	طبقه‌بندی منطقی مطالب
۴/۲۶	۱۰ (۷/۴)	۰	۱ (۰/۷)	۱۴ (۱۰/۳)	۶۲ (۴۵/۶)	۴۹ (۳۶)	توصیف و جمع‌بندی مطالب
میانگین کل: ۴/۲۹							

میانگین این جدول و زیادبودن آن از حد متوسط ۳ نشان می‌دهد که فراگیران، از مدرسان این کارگاه‌ها رضایت داشته‌اند و میزان رضایت در این مورد نیز از سایر موارد بیشتر است. داده‌ها حاکی از آن است که بیشترین رضایت درخصوص مدرسان درباره تسلط آنها به موضوع تدریس شده می‌باشد که نشان‌دهنده آن است که هنگام انتخاب

مدرسان به مهارت و تسلط آنها به موضوع اهمیت بسیاری داده شده است.
۴-۲. میزان رضایت‌مندی کلی فراگیران از برگزاری کارگاه‌ها

جدول ۴. رضایت کلی فراگیران

میانگین	بی‌پاسخ	بسیار ضعیف	ضعیف	متوسط	خوب	بسیار خوب	رضایت‌مندی کلی فراگیران
۴/۲۳	۵ (۳/۷)	۱ (۰/۷)	۰	۱۳ (۹/۶)	۷۰ (۵۱/۵)	۴۷ (۳۴/۶)	میزان رضایت‌مندی خود را به‌طور کلی از برگزاری این کارگاه چگونه ارزیابی می‌کنید

موضوعات تدریس شده در این کارگاه‌ها و مدرسانی که آنها را تدریس می‌کردند، در موفق بودن کارگاه‌ها تأثیر بسزایی داشته‌اند

ارزیابی کلی کارگاه‌ها از دید فراگیران و یافته‌های پژوهش و میانگین بیش از ۳ و حد متوسط آنها نشان می‌دهد که این کارگاه‌ها با وجود مشکلات و مسائل موجود در برگزاری آنها در نمایشگاه کتاب، به‌خوبی برگزار شده‌اند و فراگیران از برگزاری این کارگاه‌ها رضایت داشته‌اند و خانه کتاب، انجمن کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران و ادکا در برگزاری این کارگاه‌ها عملکرد خوبی داشته‌اند. همچنین موضوعات تدریس شده در این کارگاه‌ها و مدرسانی که آنها را تدریس می‌کردند، در موفق بودن کارگاه‌ها تأثیر بسزایی داشته‌اند.

ارزیابی کلی با استفاده از داده‌های پژوهش

جدول ۵. ارزیابی کلی

میانگین	موارد ارزیابی
۳/۶۶	اطلاع‌رسانی و نحوه برگزاری
۳/۹۲	موضوع تدریس شده
۴/۲۹	مدرس
میانگین کل: ۳/۹۵	

نتیجه‌گیری

نتایج پژوهش نشان می‌دهد که شرکت‌کنندگان از نحوه اطلاع‌رسانی و شیوه برگزاری کارگاه رضایت داشته‌اند و بیشترین رضایت مربوط به نحوه اطلاع‌رسانی از برگزاری کارگاه و کمترین رضایت از کیفیت محل برگزاری به دلیل آلودگی صدای نمایشگاه، نور ضعیف محیط، کمبود جا و کمبود وقت برای برگزاری کارگاه‌ها بوده است. درباره موضوع تدریس شده نیز رضایت شرکت‌کنندگان تأمین شده و بیشترین رضایت درباره اهمیت موضوع تدریس شده بوده که حتی موارد ضعیف و بسیار ضعیف دیده نشد. در ضمن نبودن موضوع‌ها از دید شرکت‌کنندگان نیز از نقاط قوت موضوع‌های کارگاه‌هاست. کمترین میانگین، مربوط به میزان آگاهی شرکت‌کنندگان نسبت به موضوع، قبل از برگزاری کارگاه‌ها می‌باشد که بعد از تشکیل کارگاه‌ها به میزان قابل توجهی دانش آنها را نسبت به این موضوعات افزایش داده بود. در نتیجه این کارگاه‌ها در افزایش سواد اطلاعاتی شرکت‌کنندگان آن بسیار مؤثر بوده است.

درباره نحوه تدریس مدرس نیز شرکت‌کنندگان از این بخش راضی بوده‌اند که بیشترین رضایت درباره تسلط

مدرسان به موضوع تدریس شده بود که نشان‌دهنده دقت در انتخاب مدرسان و توجه به مهارت و تسلط آنها به موضوع است. همچنین از دید شرکت‌کنندگان شیوایی بیان، بیان ساده مطالب و ذکر مثال هنگام تدریس از نقاط قوت مدرسان کارگاه‌هاست. کمترین رضایت در این باره مربوط به مدیریت زمان مدرسان بوده است. درباره میزان رضایت کلی حاضران از کارگاه‌ها با توجه به یافته‌های پژوهش چنین استنباط می‌شود که این کارگاه‌ها به خوبی برگزار شده است و شرکت‌کنندگان از آنها رضایت کلی داشته‌اند.

پیشنهادها

- درباره برگزاری چنین کارگاه‌هایی در آینده موارد زیر که طبق نظرات شرکت‌کنندگان پیشنهاد شده ارائه می‌شود.
  ۱. برگزاری کارگاه‌هایی درباره طراحی صفحات وب، نمایه‌سازی، مارک ایران و آمریکا، نویسندگی و روزنامه‌نگاری خلاق، مهارت‌های بازاریابی اطلاعات، تفاوت پورتال‌ها و وبلاگ‌ها، آشنایی با ایکس.ام. ال^{۱۱}، استفاده عملی از آر. اس. اس^{۲۱} و وب^۲، معرفی نرم‌افزارهای تخصصی کتابداری و پایگاه‌های نشریات، فهرست‌نویسی منابع اینترنتی، آیین نگارش مقالات، کتاب‌سنجی و وب‌سنجی، آموزش کاربردهای آماری برای مقاله و پایان‌نامه‌ها، نقد ترجمه، واژه‌نامه‌های تخصصی و عمومی، کتابخانه دیجیتال، اطلاع‌رسانی پزشکی، هک و ضد هک.
  ۲. برگزاری اینگونه کارگاه‌ها در محیطی آرام‌تر و به دور از ازدحام و سروصدا و بهره‌گیری از امکانات مناسب از نظر نور و تهویه باشد. برنامه‌ریزی برای رفع این مسائل در کارگاه‌های آتی و اختصاص مکان مناسب‌تر برای برگزاری آنها ضروری است. همچنین اختصاص زمان مناسب با نوع کارگاه‌ها و دقت بیشتر در مدیریت زمان مدرسان بر کیفیت برگزاری این نوع کارگاه‌ها می‌افزاید.
  ۳. ترتیبی داده شود که اینگونه کارگاه‌ها با توجه به دانشجو و کارمند بودن شرکت‌کنندگان بعد از ظهر تشکیل شود.
  ۴. اطلاع‌رسانی از این کارگاه‌ها در نمایشگاه قبل از برگزاری آن و به صورت وسیع‌تر در دانشگاه‌ها و مراکز آموزشی عمومی انجام شود.
  ۵. کارگاه‌های آموزشی در زمان‌هایی غیر از نمایشگاه با مدت‌زمان بیشتر برگزار شود.

تشکر و قدردانی

از دوستان خوبان در کمیته آموزش ادکا به‌ویژه نگین نیکومنظری و مونا مهدیان که توزیع و جمع‌آوری پرسشنامه‌ها را به‌عهده داشتند، و نیز پریسا پاسیار، مسئول کمیته پژوهش ادکا، که در تدوین این مقاله ما را یاری کرد،

پی‌نوشت‌ها:

1. mdokhtesmati@gmail.com	7. Cheng
2. rashaatlasi@gmail.com	8. Botswana
3. Bennett	9. Cunningham
4. CIC/NITLE	10. SPSS
5. E-Rate	11. XML
6. eTech Ohio	12. RSS

متشکریم.

مآخذ:

۱. آبات، اف. و آروا مجیا (۱۳۶۹). «آموزش مداوم کارکنان بهداشتی و راهنمای اداره کارگاه آموزشی». ترجمه: پرویز صالحی و عبدالمحمد طباطبایی. تهران: وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، مرکز بازآموزی و آموزش‌های آزاد.
۲. پریخ، مهری (۱۳۸۴). «سنجش اثربخشی کارگاه‌های آموزشی مهارت‌های سواد اطلاعاتی»، *مطالعات تربیتی و روان‌شناسی*، ش ۲ (بهار ۱۳۸۴)، ص ۷۹-۱۰۳.
۳. سهیلی، ثریا و دیگران (۱۳۸۱). «بررسی تأثیر کارگاه‌های آموزشی برگزار شده در مرکز مطالعات و توسعه آموزش دانشگاه علوم پزشکی تهران از سال ۱۳۷۴ تا سال ۱۳۸۰». *آموزش در علوم پزشکی: ویژه‌نامه پنجمین همایش کشوری آموزش پزشکی*، ش ۷، ص ۴۵.
۴. صباغیان، زهرا و دیگران (۱۳۸۳). «اثربخشی کارگاه‌های آموزشی: مطالعه‌ای موردی»، *پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی*، ش ۳۳ (پاییز ۱۳۸۳)، ص ۲۸-۱.
۵. کهن، فرحناز. «نمایشگاه بین‌المللی کتاب تهران». *دایرةالمعارف کتابداری و اطلاع‌رسانی*. نمایشگاه بین‌المللی کتاب تهران. [پیوسته]. در دسترس در: <http://portal.nlai.ir/daka/Wiki.xچpsa> [دسترسی در ۱۰ تیر ۱۳۸۷].
۶. مجیدی، زهره و دیگران (۱۳۸۵). «بررسی نگرش اعضای پایگاه تحقیقات جمعیتی دانشگاه علوم پزشکی اراک نسبت به کارگاه‌های مهارت‌های ارتباطی، کار گروهی و پرورش خلاقیت، تابستان ۱۳۸۴». *ره‌آورد دانش*. ضمیمه شماره ۲: ویژه‌نامه تحقیقات جمعیتی، تابستان ۱۳۸۵، ص ۵۴-۶۰.
۷. میری، ویدا (۱۳۷۶). «نقش برگزاری کارگاه‌های آموزشی در ارتقای کیفیت آموزش در دانشگاه‌ها». *مجموعه مقالات نخستین سمینار آموزشی در ایران، تهران: دانشگاه علامه طباطبایی*، ص ۵۲۳.
8. Bennett, Scott (2006). "CIC/NITLE Chicago workshop on the transformation of the college library" [online]. Available: http://www.cic.edu/conferences_events/workshop/library/2005/2005_chicago_report.pdf. [Accessed 10 July 2008]
9. Brown, G.; M. Atkins (1988). "Effective Teaching in Higher Education". London: Rutledge, 222.
10. Cheng, G. (2003). "Educational workshop improved information-seeking skills, knowledge, attitudes and the search outcome of hospital clinicians: a randomized controlled trial". *Health Information and Libraries Journal*, vol. 20, no 1, pp 22-33.
11. Mosavinasab, M. .... [et al] (2001). "Surveying the insight of teachers participating in 3 educational workshops in Shiraz medical education development center, 1993-1996". *Journal of the faculty of medicine*, vol. 25, no. 2, pp 47-54.
12. "2006 Erate workshop series public libraries evaluation report" (2007). [online]. Available: <http://winslo.state.oh.us/publib/ErateLibMaster2006WSEvalRepMay07.pdf> [Accessed 10 July 2008].
13. Cunningham, Steve. "2002 Botswana Workshop on Teaching Computer Graphics". <http://education.siggraph.org/conferences/other/botswana2002-> (available at July 2008)